

3. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 р. № 1699-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
4. Закон України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 р. № 772-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.
5. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
6. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
7. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.201 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
8. Аналітичний звіт про виконання Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії.
9. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень від 01.10. 2009 р. URL: <https://rm.coe.int/16802eeddb>.
10. Указ Президента України «Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України» від 15.05.2015 р. № 272/2015. URL: <https://nabu.gov.ua/polozhennya-pro-radu-gromadskogo-kontrolyu>.
11. Беззуб І.М. Антикорупційна політика в Україні. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1260:antikoruptionsijna-politika-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350.
12. Флурі Ф.М., Бадрак В.О. Антикорупційні заходи в Україні після Революції Гідності: ключові законодавчі аспекти. Київ, 2016. 224 с.
13. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/news/pry-nazk-rozpochala-robotu-gromadska-rada>.

МОРОЗ Ю. Г.,
викладач кафедри теорії та історії
держави і права
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.1

«ОРГАН ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ», «ОРГАН ПРАВОПОРЯДКУ», «ОРГАН ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ»: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Стаття присвячена з'ясуванню співвідношення категорій «орган охорони правопорядку», «орган правопорядку» та «орган досудового розслідування». На основі аналізу ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України автором розкрито зміст та визначено обсяг поняття органу досудового розслідування.

Ключові слова: система правоохоронних органів, орган охорони правопорядку, орган правопорядку, орган досудового розслідування, зміст поняття «орган правопорядку», обсяг поняття «орган правопорядку».

Стаття посвящена выяснению соотношения категорий «орган охраны правопорядка», «орган правопорядка» и «орган досудебного расследования».

На основе анализа ст. 38 Уголовно-процессуального кодекса Украины автором раскрыто содержание и определен объем понятия органа досудебного расследования.

Ключевые слова: система правоохранительных органов, орган охраны правопорядка, орган правопорядка, орган досудебного расследования, содержание понятия «орган правопорядка», объем понятия «орган правопорядка».

The article deals with correlation of the following categories «agency of maintenance of law and order», «agency of law and order» and the «agency of pretrial investigation». The author reveals contents and defines ambit of the notion the body of pretrial investigation on the basis of the analysis of the article 38 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: system of law enforcement agencies, agency of maintenance of law and order, agency of law and order, agency of pretrial investigation, contents of the notion «agency of law and order», ambit of the notion «agency of law and order».

Вступ. Актуальним завданням правничої науки є уточнення її понятійно-категоріального апарату. Його важливими складовими частинами є поняття «орган охорони правопорядку», «орган правопорядку» й «орган досудового розслідування», що відображають структурно відокремлену частину системи правоохоронних органів держави, а також її складові елементи, функціональне призначення яких полягає у проведенні досудового розслідування, негласних та інших слідчих і розшукових дій.

Вагомий внесок у дослідження різних аспектів теорії судових і правоохоронних органів здійснили вітчизняні науковці О. Бандурка, М. Бурбика, Ю. Загуменна, І Зозуля, А. Куліш, А. Кучук, В. Маляренко, М. Мельник, Т. Момотенко, О. Музичук, І. Сердюк, О. Соколенко, В. Тацій, Т. Пікуля, М. Хавронюк, П. Хамула, Ю. Шемшученко, О. Ярмиш та ін.

Питанню з'ясування спільних рис і відмінностей категорій «державний орган», «правоохоронний орган» та «орган охорони правопорядку» присвячена монографія В. Боняк «Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект» [1].

Фрагментарно, в частині суттєвих ознак понять «орган охорони правопорядку» й «орган правопорядку», це питання розглядалося у науковій статті Н. Ярмиш «Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у ст. 131¹ Конституції України» [2].

Водночас у вітчизняній правничій науці відсутні праці, предметом дослідження яких є питання співвідношення вищевказаних категорій.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування спільних рис і відмінностей понять «орган охорони правопорядку», «орган правопорядку» та «орган досудового розслідування».

Для досягнення визначеної дослідницької мети ми послуговувалися можливостями діалектичного методу пізнання, а також формально-логічного, аналізу і синтезу та структурно-функціонального і порівняльного методів.

Автором обрано такий алгоритм дослідження: 1) розкриття змісту цих категорій, з'ясування їх сутнісно-змістовних ознак та визначення обсягу вказаних понять; 2) визначення їх спільних рис і відмінностей.

Результати дослідження. Як нами зазначалося вище, питанню з'ясування співвідношення категорій, що складають інституційну складову частину механізму Української держави, присвячена наукова праця В. Боняк, тому передусім звернемося до міркувань цього автора. Правник пропонує таку інтерпретацію поняття «орган охорони правопорядку України»: це різновид державної організації, наділеної владою (тобто державний орган України), діяльність якого спрямована на запобігання порушенню стану правової впорядкованості суспільних відносин або відновлення такого стану у разі його порушення [1, с. 72].

Вчений у вищевказаній праці обґрунтовано доводить, що поняття «державний орган України» є родовим поняттям щодо інших – «правоохоронний орган України», «орган охорони правопорядку України» [1, с. 77].

В. Боняк, з'ясовуючи суттєві ознаки поняття «органу охорони правопорядку України», обґрунтовано наголошує, що, «оскільки орган охорони правопорядку України є правоохоронним органом, а правоохоронний орган є державним органом, то йому (органу охорони правопорядку) притаманні ті самі суттєві ознаки, що й зазначеним вище категоріям» [1, с. 86]. Орган охорони правопорядку характеризують такі риси: 1) це структурно організований колектив державних службовців (громадян України); 2) створюється державою або безпосередньо народом; 3) його організація та функціонування здійснюється відповідно до конституційно-правових засад; 4) наділений державно-владними повноваженнями, що здійснюються у правових формах і правовими методами; 5) має економічну основу у вигляді матеріально-технічних і фінансових ресурсів; 6) його призначення полягає у вирішенні завдань і здійсненні функцій держави [1, с. 101–102].

Поряд зі спільними для цих правових явищ рисами науковець виокремлює і специфічні суттєві ознаки, що притаманні поняттю «орган охорони правопорядку України», а саме: а) цей орган у своєму складі, як правило, має озброєні підрозділи; б) його співробітники наділені правом застосування легального примусу (включно із вогнепальною зброєю); в) на нього законом покладено здійснення правоохоронної функції, що є основною та повсякденною (діяльність органу охорони правопорядку України спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення законності та правопорядку в суспільстві) [1, с. 103].

На основі аналізу національного законодавства правник визначила обсяг досліджуваного поняття. Його, на думку вченого, складають такі правоохоронні органи: Національна поліція, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Національна гвардія України, військова служба правопорядку в Збройних Силах України, Управління державної охорони, підрозділи пенітенціарної служби (органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори), Державна Прикордонна служба України, підрозділи Державної фіскальної служби України (податкової міліції та митних органів), прокуратура [1, с. 103].

В. Боняк запропоновано такий концепт «органу охорони правопорядку України»: це утворена державою відповідно до конституційно-правових засад, структурно відокремлена, юридично оформлена частина державного апарату (колектив державних службовців), що у своєму складі, як правило, має військові підрозділи, працівники якого наділені правом застосування легального примусу (включно із вогнепальною зброєю), їх основна та повсякденна діяльність спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення законності та правопорядку в суспільстві [1, с. 103].

Принагідно відзначити, що у науковій статті «Зміст і обсяг поняття «орган правопорядку»» нами зазначалося, що ні національне законодавство України, ні правова доктрина не розкривають зміст цієї категорії, а також не дають однозначної відповіді щодо її обсягу [3, с. 26–27].

Зауважимо, що у вищезгаданій праці нами виокремлено такі суттєві ознаки поняття «орган правопорядку»: 1) належить до виконавчої гілки влади (за винятком Національного антикорупційного бюро України); 2) здійснює досудове розслідування, вирішує відповідно до закону інші питання під час кримінального провадження, здійснює негласні та інші слідчі і розшукові дії; 3) його співробітники мають право на носіння, зберігання та застосування вогнепальної зброї; 4) їх основним і повсякденним напрямом діяльності є правоохоронна функція (охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, забезпечення державної безпеки України, протидія кримінальним корупційним правопорушенням та ін.) [3, с. 29].

Зважаючи на нормативні приписи, закріплені у п. 2 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України, ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», вважаємо, що у підході до розуміння по-

няття «орган правопорядку» визначальним має бути процесуальний аспект, оскільки саме він дозволяє врахувати державно-владний характер повноважень цих органів, а також характер їх взаємовідносин із іншими учасниками кримінального процесу, передусім прокурором.

Синтез суттєвих ознак поняття «орган правопорядку» дозволив запропонувати таку його авторську інтерпретацію: це створений державою на підставі норм чинного національного законодавства структурно-організований підрозділ органу охорони правопорядку України – колектив державних службовців, наділених державно-владними повноваженнями здійснювати досудове розслідування, негласні та інші слідчі і розшукові дії, застосовувати легальний примус (включно з вогнепальною зброєю), основна та повсякденна діяльність яких спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення державної безпеки, законності та правопорядку в суспільстві [3, с. 29].

Обсяг досліджуваного поняття, з урахуванням вищенаведеного, на нашу думку, охоплює собою дві групи суб'єктів:

1. Органи досудового розслідування (органи, що здійснюють дізнання і досудове слідство): 1) слідчі підрозділи: а) органів Національної поліції; б) органів безпеки; в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; г) органів державного бюро розслідувань; г) органів Державної кримінально-виконавчої служби України; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [4].

2. Підрозділи органів охорони правопорядку, що здійснюють негласні й інші розшукові дії. Зокрема, підрозділи: 1) Національної поліції (кримінальної та спеціальної поліції; 2) Державного бюро розслідувань – внутрішньої безпеки, забезпечення особистої безпеки; 3) Служби безпеки України (здійснюються контррозвідкою, військовою контррозвідкою, захисту національної державності, спеціальними підрозділами по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічними, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів; 4) Служби зовнішньої розвідки України (агентурної розвідки, оперативно-технічні, власної безпеки; 5) Державної прикордонної служби України (розвідувальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), оперативно-розшуковими підрозділами відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділами з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічними; 6) управління державної охорони (підрозділ оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона; 7) органів доходів і зборів – оперативними підрозділами податкової міліції та підрозділами, які ведуть боротьбу з контрабандою; 8) органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України; 9) розвідувального органу Міністерства оборони України – оперативними, оперативно-технічними, власної безпеки; 10) Національного антикорупційного бюро України – детективів, оперативно-технічними, внутрішнього контролю [5].

Отже, обсяг поняття «орган правопорядку» охоплює собою як власне органи досудового розслідування, так і підрозділи, що здійснюють негласні й інші розшукові дії.

У підході до розуміння поняття «орган досудового розслідування» ми поділяємо правову позицію Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, відповідно до якої органом досудового розслідування у конкретному провадженні є не сам правоохоронний орган, до складу якого входить відповідний підрозділ (Національна поліція, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України), а його підрозділ (управління, відділ), визначений у ч. 1 ст. 38 КПК України [6].

Така правова позиція узгоджується з нормативно-правовим приписом, закріпленим у ч. 1 ст. 38 КПК України. Його аналіз дає підстави для висновку про те, що законодавець чітко визначив обсяг поняття «орган досудового розслідування». Що ж до змісту цієї категорії, то суб'єкт законотворчості зробив наголос лише на одній, проте достатньо важливій його сутнісній ознаці – здійснення органом досудового розслідування дізнання і досудового слідства.

Крім цієї суттєвої ознаки, досліджуване явище державно-правової дійсності, на нашу думку, характеризують і такі риси:

1) є самостійним підрозділом у структурі органу охорони правопорядку;

2) є колективом державних службовців;

3) задля здійснення функцій дізнання і досудового слідства наділений визначеними КПК України процесуальними повноваженнями.

Обсяг поняття «орган досудового розслідування» був визначений нами вище. Він охоплює собою першу групу органів правопорядку.

Висновки. З урахуванням вищенаведених суттєвих ознак досліджуваного поняття, орган досудового розслідування може бути визначений як створений державою на підставі норм чинного національного законодавства структурно-організований підрозділ органу охорони правопорядку України – колектив державних службовців, уповноважених здійснювати досудове розслідування та проводити інші слідчі дії й задля цього наділений визначеними КПК України процесуальними повноваженнями.

З-поміж трьох досліджуваних нами категорій («орган охорони правопорядку», «орган правопорядку», «орган досудового розслідування»), які складають предмет порівняльного аналізу, лише орган охорони правопорядку у класичному розумінні є державним органом, якому притаманні всі риси останнього і чие функціональне призначення полягає у здійсненні правоохоронної функції, що є основною та повсякденною (діяльність органу охорони правопорядку України спрямована на реалізацію державної політики у сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечення законності та правопорядку в суспільстві).

Що ж до інших понять – «орган правопорядку», «орган досудового розслідування», то вони є лише його (державного органу) структурними підрозділами, а їх функціональне призначення, визначене чинним національним законодавством, хоча й підпорядковане здійсненню правоохоронної функції, однак має відносно самостійний характер і зводиться до проведення досудового розслідування та здійснення негласних та інших розшукових дій.

«Орган охорони правопорядку», «орган правопорядку» й «орган досудового розслідування» утворюють такий понятійний ряд (від найбільшого за обсягом до – найменшого): а) «орган охорони правопорядку» є поняттям, найширшим за своїм обсягом; б) поняття «орган правопорядку» має дещо вужчий обсяг; в) «орган досудового розслідування» є поняттям із найменшим обсягом.

Список використаних джерел:

1. Боняк В.О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Ліра, 2015. 372 с.

2. Ярмиш Н. Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у статті 131¹ Конституції України. Вісник Національної академії прокуратури України. 2016. № 4(46). С. 79–84.

3. Мороз Ю.Г. Зміст і обсяг поняття «орган правопорядку». Jurnalul Juridic National: teorie și practică. 2017. № 4. С. 26–30.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

6. ВССУ роз'яснює питання щодо роботи слідчих суддів. URL: http://zib.com.ua/ua/print/124251-vischiy_specsud_rozjasnyue_pitannya_schodo_roboti_slidchih_s.html.

